

Nr 507.

Av herr **Fredberg**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 286, med förslag till lag om semester m. m.

Det förslag till lag om semester, som föreligger till riksdagens prövning, har inom näringslivets olika områden väckt allvarliga bekymmer. Icke minst är detta förhållandet inom hantverk och småindustri.

Säkerligen på grund av inom detta näringsområde i jämförelse med den egentliga industrien särställda arbetsförhållanden, och av parterna kända möjligheter, har hantverk och småindustri, särskilt vad gäller landsbygden, endast i mindre omfattning ställts inför problemet om betald semester. Någon anpassning till detta problem i hittillsvarande verksamhet har sålunda endast i mindre utsträckning ägt rum. Härigenom kommer för dessa grupper förslaget om lagstadgad semester i den omfattning, propositionen angiver, synnerligen oförberett och överraskande. Den tidigare förda diskussionen i ämnet har ej förts till större offentlighet. Denna större offentlighet fingo de lagstadgade semesterplanerna först i och med framlämnandet av det kommittébetänkande, på vilket den kungl. propositionen bygger.

Vid utarbetandet av betänkande med förslag till lag om semester synes ej tillbörligt eller ens något beaktande fästs vid hantverkets och småindustriens existens. Någon representant för denna kategori, som dock utgör en betydande del av svenskt näringsliv, hade ej beretts plats i utredningen. Av betänkandet framgår icke huruvida någon från detta håll ens beretts tillfälle att framlägga sin syn på saken. Ej heller i den kungl. propositionen finns någon antydning om att hantverk eller småindustri ens tillfrågats om sin inställning till planerna på lagstadgad semester. Visserligen har Sveriges hantverksorganisation av kommerskollegium anmodats att yttra sig och därvid uttalat sig bestämt *avstyrkande* till föreliggande lagförslag. I den mån som detta refererats i kommerskollegii yttrande har i varje fall socialministern redovisat detta sistnämnda bland de *tillstyrkande*. I övrigt finns i propositionen intet som antyder att hantverkets och småindustriens tillvaro observerats.

I de flesta yttranden från på näringslivets områden sakkunnigt håll framhålles starkt, att det förefinnes stor differentiering såväl i fråga om behov av semester som i fråga om möjligheten att bära de med den betalda semestern förenade kostnaderna. Häråt har propositionen ej ägnat något beaktande. Det torde dock vara tydligt, att för t. ex. i storindustrien anställda arbetare — med dess större enformighet och skärpta krav på intensitet i arbetet — en längre tids återhämtning är behövlig än när det gäller hantverk och jordbruk, där arbetet i regel är mer omväxlande och där rationaliseringen ej i

samma grad pressar arbetstakten. Härtill kommer, att hantverket och småindustrien i större omfattning äro förlagda till landsbygden, där arbetarna under sommartiden efter arbetets avslutning kunna komma direkt ut till friluftsliv och rekreation.

Vad som ovan sagts om olikheterna i fråga om behov kan med ännu större eftertryck sägas om de ekonomiska betingelserna för en likriktad semesterlag. Det torde vara fullt klart, att lönekostnaderna ingå till en procentuellt mycket större del i produktionskostnaderna för hantverk, småindustri och jordbruk än för den rationaliserade storindustrien. Som semesterkostnaden till huvudsaklig del måste förläggas till lönekontot, kommer nämnda kategorier redan därigenom i ett vid jämförande ogynnsamt läge. Härtill kan sägas, att företagarna inom nämnda grupper i de flesta fall ha ytterst små reserver för att kunna bära ökade kostnader. Vad Sveriges smides- och mekaniska verkstadsidkares riksförbund i yttrande till Sveriges hantverksorganisation uttalar är signifikativt för hantverk och mindre jordbruk: »Många av vårt yrkes utövare, vilka här komma att betraktas som arbetsgivare, äro icke i bättre ekonomisk ställning än de hos dem anställda arbetstagarna, varför det kommer att få menliga följder för en sådan arbetsgivare, om han på denna väg skall ytterligare hårt beskattas. Framhållas bör, att sådan arbetsgivare aldrig själv erhåller någon rekreation. I och med antagandet av här föreliggande lagförslag skulle han bli tvingad till att ytterligare utöka sin förut tillräckligt långa arbetsbörd.»

Enligt vår mening bör man dock ej från småföretagarnas sida ställa sig helt avvisande till tanken på lagstadgad minimisemester. Det bör för övrigt starkt framhållas, att vi tillmäta rekreationssynpunkten allt beaktande och ej hade anledning taga avstånd från tanken på 12 dagars semester i och för sig, om vi ej nödgades räkna med ekonomiska realiteter. Vad som från vårt håll måste krävas, är att vid lagens utformning hänsyn tages till den faktiska och i yttranden från sakkunnigt håll omvittnade olikheten såväl i fråga om behov som ekonomisk bärighet. Detta synes kunna uppnås genom att längden av betald semester sattes till 6 dagar, varvid förmenas, att det ankommer på den fria avtalsverksamheten att å de arbetsområden, där behov och bärighet gjorde en utökning av den betalda semestern motiverad och möjlig, denna också komme till stånd genom förhandlingar mellan parterna.

Med stöd av vad ovan anförts föreslås,

att riksdagen vid behandling av proposition nr 286 måtte besluta, att i den del som avser den betalda semesterns längd denna skall utgöra 6 dagar och att hithörande bestämmelser i lag om semester bringas i överensstämmelse därmed.

Stockholm den 17 maj 1938.

G. M. Fredberg.

Bilaga.

Till Kungl. kommerskollegium, Stockholm.

Genom skrivelse den 8 januari 1938 har Kungl. kommerskollegium anmodat oss att inkomma med yttrande rörande det betänkande med förslag till lag om semester, som avgivits av 1936 års semestersakkunniga. I anledning härav få vi anföra följande.

Betydelsen av en årligen återkommande semesterledighet för bevarandet av hälsa och arbetskrafter hos arbetstagare, som året runt äro sysselsatta i arbete, torde kunna ställas utanför all diskussion. Den utveckling som semesteridén redan vunnit i avtalen bevisar riktigheten härav. Det stora flertalet organiserade arbetstagare, som icke hava säsongarbete, åtnjuta sålunda semester genom avtal. Efter måttet av förefintliga resurser hava arbetsgivarna härutinnan visat beredvillighet att gå arbetstagarna tillmötes. Det gäller dock härvid att icke äventyra industriens och hantverkets bärkraft. Att på lagstiftningens väg åstadkomma en utökning och reglering av semestern måste därför vägas mot det svenska nationshushållets resurser att uppbära en dylik reform. I semestern ligger ju en ekonomisk förmån, som icke går att skilja från lönen. Då semesterlön ingår i den på arbetstagarna belöpande andelen av produktionens avkastning, måste väsentliga förändringar i semesterförmånerna få automatiska verkningar på lönen. Ur ekonomisk synpunkt kan därför semesterförmånerna icke behandlas på annat sätt än löneförmånerna.

Kommitterade hava uppskattat kostnaderna för semesterökningen till 55 miljoner kronor för industriens arbetsgivare. Denna beräkning torde ligga mycket i underkant. En ökning av semestern medför ju ej endast en ökning av lönekostnaden. Möjligheten att utnyttja de produktiva krafterna beskäres ju även, och häri ligger en väsentlig ekonomisk uppoffring. Visserligen är denna mycket svår att uppskatta. En reservant i kommittén har emellertid framhållit, att en summa av över 100 miljoner kronor vore trolig.

För hantverket skulle kostnadsökningen medföra enahanda svårigheter som för industrien, i synnerhet som hantverkarna äro en samhällsgrupp av mycket skiftande sammansättning, vilket gör att deras förmåga att bära den ekonomiska belastningen av en semesterlag är i mycket hög grad växlande.

Med hänsyn härtill och oberäkneligheten av en semesterlags övriga konsekvenser torde ett statens ingripande på detta område vara omotiverat och leda till skada för näringslivet. Man torde nämligen alltjämt kunna utgå ifrån att arbetsgivarna och arbetstagarna genom fria förhandlingar kunna göra en riktig avvägning mellan kontantlön och semester och sålunda utgå ifrån att parterna själva bäst förmå att bedöma i vilken mån deras olika önskemål kunna tillgodoses inom den ram, som är möjlig. De ekonomiska realiteterna måste sålunda ägnas ett helt annat och större beaktande än kommittén gjort och hänsyn tagas till betydelsen av att de fasta årligen återkommande kostnaderna icke bliva alltför kännbara för företagarna, icke minst med hänsyn till den minskning av bärkraften, som en kommande lågkonjunktur måste medföra. Vi vilja därför inlägga en bestämd gensaga emot det lagförslag, som kommittén framlagt, och därvid anföra följande.

Beträffande semesterns längd.

De sakkunniga framhålla, att kroppsarbetare för närvarande som regel ej åtnjuta längre semesterledighet än 6 arbetsdagar om året. Detta antal semesterdagar överensstämmer såväl med tidigare förslag till lag om arbetsavtal som den av internationella arbetskonferensen 1936 antagna semesterkonventionen. Beträffande hantverket förekommer visserligen inom somliga

fack även en längre semester. Vi anse det emellertid icke försvarligt att trots det vällovliga sociala syftet genom lagstiftning utsträcka denna ledighet till 12 dagar, då detta för hantverkets del skulle medföra stora ekonomiska och tekniska svårigheter. Särskilt för mindre företagare, som hantverket i så stor utsträckning omfattar och som i kapitalhänseende ofta äro svagt rustade, skulle kostnadsökningen för semester bliva utomordentligt kännbar.

Skulle det av kommittémajoriteten föreslagna antalet semesterdagar över 6 likvisst genomföras, bör detta ske successivt under ett antal år och förslagsvis så, att lagen ges giltighet för några år och att vid giltighetstidens förlängning antalet semesterdagar ökas i mån av vunnun erfarenhet.

Beträffande semesterlagens tillämpning å verksamhetsområden, där arbetet bedrivs intermittent eller säsongmässigt.

Då grunden till det föreslagna ingripandet anges framför allt vara arbetstagarnas behov av rekreation, borde som följd härav betalningen, d. v. s. semesterersättningen, endast utgå då så vore erforderligt för att ersätta arbetstagare vad han förlorat i arbetsförtjänst genom att taga ledighet. Att lagförslaget bygger på denna förutsättning kommer till uttryck bland annat genom de sakkunnigas uttalande å sid. 163 i betänkandet, vari det heter: »— — — det skulle innebära ett missbruk av de med lagens hjälp erhållna förmånerna, därest semesterersättningen allenast användes såsom en lönefyllnad och icke att skaffa arbetstagarna erforderlig vila.» Med denna utgångspunkt borde anledning icke förefinnas att giva semesterersättning till arbetstagare, som i följd av arbetets intermittens eller säsongkaraktär hava mer än tillräcklig ledighet för att vinna nödig avkoppling från arbetet. De sakkunniga hava emellertid ansett sig oförhindrade att med frångående av lagens förutsättning under densamma inrymma jämväl dylika arbetare och hava därvid beträffande en kategori av dessa arbetare framhållit att (sid. 148 i betänkandet): »dessa arbetare torde mera än de flesta vara i behov av ett ekonomiskt tillskott å lönen, så att de därigenom sättas i stånd att söka någon tids vila och rekreation». För de intermittent och säsongmässigt sysselsatta arbetarna blir semesterersättningen med denna utgångspunkt icke något annat än en påbyggnad på lönen. Förslaget åsyftar sålunda i denna del att skapa en ren lönelagstiftning, vilket synes oss desto mera förkastligt som lönens storlek för dylika arbetare som regel är anpassad efter de säregna arbetsförhållandena och oftast bestämd med tanke på att bereda arbetarna försörjning även under ledighetsperioderna. De sakkunniga uttala visserligen en förhoppning om att även sistnämnda arbetstagare skola taga en ledighet motsvarande semesterlönen. Detta torde emellertid kunna betraktas endast som en from önskan. På grund av vad sålunda anförts finna vi det erforderligt att säsongarbetare och intermittent sysselsatta arbetare helt undantagas från lagstiftningen såsom skett i tidigare förslag till lag om arbetsavtal eller att åtminstone den anställningstid, som enligt lagförslaget är en förutsättning för inträdande av rätt till semester, väsentligt utökas, så att de fall, där semesterförmånerna skulle komma att utgå enbart som lön, elimineras. Vi föreslå därför, att kvalifikationstiden sättes till 1 år, vilket överensstämmer med vad som gäller i åtskilliga utländska semesterlagar.

Beträffande semesterns förläggning under året.

Skulle en normalsemester av 12 dagar genomföras, anse vi det nödvändigt att semestern förläggas så, att den i minsta möjliga grad stör verksamheten hos det enskilda företaget och därmed produktionen i sin helhet. Den för produktionen viktigaste delen av året är givetvis den varma och ljusa års-

tiden. För det stora antal medlemmar av vår organisation, vars verksamhet är säsongbetonad och i synnerhet för dem, som sysselsätta ett ringa antal arbetare, torde det ofta bliva omöjligt att vid en sammanhängande semesterperiod av 12 dagar uppbringa ersättare, därest på dem måste ställas krav på yrkeskunnighet. Särskilt gäller detta byggnadsfacket, där arbetslösheten vid normala förhållanden är ringa eller ingen under tiden maj—september. Förslaget skulle därför medföra att den redan förefintliga, huvudsakligen av klimatiska förhållanden betingade ojämnheten i fördelningen av arbetstillgång mellan sommar och vinter, ytterligare accentuerades. Till undvikande av att företag i måhända betydande utsträckning få inställa sin verksamhet under den tid produktionsförhållandena äro gynnsammast, anse vi det därför nödvändigt, att semester efter arbetsgivarens bestämmande får fördelas på minst två perioder med förläggande av den ena delen till annan tid än 2 maj—30 september och den andra delen om möjligt till sistnämnda tidrymd.

Beträffande semesterlörens beräkning.

Förslagets bestämmelser avvika helt från vad som nu gäller inom stora delar av arbetsmarknaden. I det stora flertalet kollektivavtal för kroppsarbetare beräknas semesterlönen efter den för vederbörande arbetare gällande minimi- eller normaltimplönen oavsett omfattningen av förekommande ackordsarbete. Då det av ackordsarbete föranledda överskottet utgår såsom ersättning för den särskilda kraftprestation, som ådagalagts vid arbete på ackord, är det icke motiverat att medtaga detta överskott vid beräkning av semesterlörens storlek. Särskilt inom byggnadsfacket, där arbetskraften är mycket rörlig och arbetet utföres med tillämpning av långvariga gemensamhetsackord och avgång ofta sker före arbetets avslutande, skulle det i praktiken bliva ogenomförbart att vid tidpunkten för arbetstagarens avgång beräkna semesterlönen efter genomsnittsförtjänsten. Till belysande av svårigheterna härvidlag vilja vi anföra vad medlemmen i vår organisation, Målaremästarnas Riksförning i Sverige, i inhämtat yttrande anför:

»De sakkunniga hava föreslagit, att ersättning under semestern skall utgå med medeltalet av den inkomst, som arbetaren haft under den s. k. kvalifikationstiden. För de mindre grupper inom måleriyrket, som redan erhållit semester under en följd av år, har alltid ersättning för semester beräknats efter under kvalifikationstiden gällande timlön. I alla de fall förslag framlagts från arbetarsidan om införande av semester jämväl för målare sysselsatta inom byggnadsindustrien hava förslagen varit baserade på att semesterersättning skulle utgå efter gällande timlön.

Om medelförtjänsten skulle läggas till grund för semesterersättningen, skulle detta komma att innebära en mycket stor orättvisa mot sådana arbetare, som icke äro i tillfälle att deltaga i ackordsarbete i samma utsträckning som andra, men även om arbetarna hava tillfälle att deltaga i ackordsarbete i normal omfattning, blir orättvisan dem emellan mycket påtaglig, enär ackordsförtjänsterna variera i mycket hög grad.

Inom vissa yrken utföres visserligen allt arbete efter styckepriser och bestämmelser om timlön saknas i avtalen. Inom de flesta andra yrken torde dock ackordspriserna vara starkt beroende av de överenskomna timlöerna, som ju även varit normerande för ackordsprissättningen. För sådana yrken, där timlöner finnas bestämda i avtalen, måste det anses ofrånkomligt att semesterersättningen baseras på timlönen.

De största svårigheter för beräkning av semesterlönen skulle dock uppstå för vårt yrkes vidkommande, då arbetare slutade sin anställning och skulle erhålla sin sluträkning. Det inträffar nämligen synnerligen ofta att arbetare

avgår från ett pågående ackordsarbete av anledning att ackordslaget visat sig vara för stort för att jämn arbetstillgång skall förefinnas för samtliga deltagare i detsamma. Att uträkna en sådan avgående arbetares tillgodohavande i fråga om ackordsöverskott torde i de flesta fall icke låta sig göra förrän ackordsarbetet i dess helhet avslutats, vilket ibland sker först lång tid efter det vederbörande slutat sin anställning. Erhölle arbetaren semesterersättning efter gällande timlön, skulle däremot inga svårigheter uppstå i dylika fall.»

För vissa fack, där ackordsöverskottet är betydande, skulle enbart det föreslagna sättet att beräkna semesterlönen komma att medföra en fördubbling av kostnaderna för semesterförmånen.

Semesterlönen bör därför enligt vår mening beräknas efter arbetstagares tidlön och för dem, som icke åtnjuta tidlön, efter genomsnittsinkomsten per dag under den tid semestern intjänats.

Beträffande undantag från lagens tillämpning på vissa arbetstagare.

De sakkunniga framhålla, att det ligger i sakens natur att en lagstiftning om semesterrätt endast kan avse löntagare, d. v. s. sådana personer, som mot avlöning äro anställda i annans tjänst och att självständiga företagare alltså måste lämnas utanför lagstiftningen. Från lagens tillämpning har emellertid även undantagits arbetstagare, som äro anställda hos make, föräldrar eller adoptant, barn eller adoptivbarn samt arbetstagare, som avlönas uteslutande genom andel i vinsten. Vi hysa den uppfattningen att genom dessa undantagsbestämmelser möjligheter skapas för arbetsgivare och arbetstagare att sammansluta sig i illojalt konkurrensyfte för att undgå tillämpning av lagens semesterbestämmelser. Bildandet av dylika, förvisso ekonomiskt lösliga företag kan lätt leda till en sänkning av hantverksyrkets nivå och sålunda medföra av kommitterade icke förutsedda olyckliga konsekvenser för denna näringsgren. Ett motsvarande förhållande torde uppkomma på sätt som angivits i följande yttrande från vår medlem, Sveriges Bageriödkareförening:

»Vad därefter angår det föreliggande förslaget så återfinnes i § 1 återigen samma undantagsbestämmelse som den i bagerilagen, nämligen att de s. k. familjeföretagarna icke skola falla under lagens bestämmelser. Den i bagerilagen för de s. k. familjebagerierna gjorda undantagsbestämmelsen har städse varit en nagel i ögat för övriga företagare liksom även för arbetarsidan, varför det skulle vara mycket olyckligt, om vi nu återigen skulle få en sådan undantagsbestämmelse på annat område, särskilt som den i bagerilagen förekommande undantagsbestämmelsen, såsom vi hoppas, genom innevarande riksdags beslut kommer att försvinna. Skall en lag om semester stiftas för hantverk och industri, bör den äga generell tillämpning, så att även de mindre familjeföretagarna icke kunna undandraga sig de ekonomiska uppoffringar, som äro förknippade med semester.

På grund härav anse vi, att nämnda undantagsbestämmelser böra utgå ur lagförslaget.

Beträffande eventuella tvångsmedel för genomförande av lagstiftning.

De sakkunniga framhålla, att tvångsmedel för genomförandet av lagstiftningen kan ifrågasättas för att säkra att arbetstagarna verkligen erhålla semester, som tillerkännes dem, och att de använda semestern på avsett vis. En dylik kontroll skall, förmena de sakkunniga, vara möjlig att genomföra beträffande arbetsgivarna. Beträffande arbetstagarna skulle det däremot icke vara möjligt att utöva tillfredsställande kontroll. Det framgår vidare att de sakkunniga finna en dylik kontroll beträffande arbetstagarna i huvudsak onödig, då man kan utgå ifrån »att praktiskt taget alla arbetstagare vilja

komma i åtnjutande av semester». Vi kunna icke dela denna mening. De intermittent eller säsongmässigt sysselsatta arbetarna torde nämligen i stor utsträckning icke komma att begagna den semestervila, som i förslaget åsyftas, därest möjlighet erbjudes att erhålla lönande anställning under semester-tiden. Icke minst inom hantverket torde detta bliva förhållandet. Skulle de av oss föreslagna begränsningarna av de intermittent och säsongmässigt sysselsatta arbetarnas möjligheter att erhålla semester icke genomföras, vilja vi därför föreslå, att utredning företages om frågan angående arbetstagares bruk av semesterrätten.

Stockholm den 22 februari 1938.

Sveriges hantverksorganisation:

Aug. Lindmark.

/ Gunnar Willén.
